

WANDELEN ALS TEGENWERELD

Ton Lemaire, *Met lichte tred. De wereld van de wandelaar*, Amsterdam, Ambo/Anthos, 2019, 256 p., ISBN 9789026347870, €12,99.

“Welke toekomst heeft wandelen nog?”, vraagt antropoloog Ton Lemaire in *Met lichte tred*. In dat boek verdedigt hij de stelling dat wandelen in een gemechaniseerde wereld altijd marginaal zal blijven, bijna een anachronisme. De wandelaar brengt zichzelf in een psychologische kramp en beweegt zich letterlijk *in de marge* voort, afgescheiden van het razende auto- en vrachtverkeer: over voetpaden, binnenwegen en bospaden. Dat betekent niet dat Lemaire het ‘mobilisme’ (het zich al zittend voorbewegen) onproblematisch acht. De manier waarop men zich in de wereld voortbeweegt bepaalt het aanzicht van een samenleving wezenlijk.

De veertien hoofdstukken in het boek focussen op drie lijntjes die Lemaire rond deze observatie uitwerpt. Ten eerste: de dictatuur van de auto, die hij met een fraai neologisme de ‘auto-cratie’ noemt. Ten tweede: het feit dat schermen (de iphone en aanverwanten) een grote plaats in het leven van alledag opeisen. Ten derde: een soort van opgetrokken lichaamsbeeld. Met deze drie hoofdlijnen verbindt Lemaire evenveel verliezen: van ruimte, van reflectie en van de notie van noodlottigheid. Centraal in die analyse staat de vaststelling dat het ‘mobilisme’ een andere waarneming, een verengd tijdsbesef en een nieuwe verhouding tot het lichaam en dat van anderen oproept. Op de achtergrond sluimert de wetenschap dat men aan contact met de natuurlijke wereld inboet (‘ontlijfelijking’) en dat het appen als tijdverdrijf naar een “gelijktijdigheid met en alomtegenwoordigheid bij alles” voert. Snelheid gekoppeld aan een lichaamscultuur leidt tot de behoefte om het lichaam steeds verder op te rekken en grenzen te slechten, terwijl het lichamelijke en geestelijke welbevinden daaronder kreunt.

De samentrekking van snelheid, gelijktijdigheid en *life style*-lichamelijkheid ziet Lemaire ook in het fenomeen van de bedevaart. Met de Franse auteur Jean-Christophe Rufin (van die laatste is het boek *Immortelle randonnée* uit 2013, een literair verslag van de Noordroute naar Compostella) omschrijft hij die als postmodern. Hij wordt immers door alle mensen anders beleefd en een andere betekenis toegedeeld; de bedevaart kan bewandeld of gefietst worden, met of zonder GPS-toestel, om een sportieve of spirituele reden. Lemaire hecht daarom geen geloof aan het fabeltje dat de wereld van de wandelaar terug op het tumult kan veroverd worden. Om die reden pleit hij aan het slot van zijn boek voor een ‘tegenwereld’ van de wandelaar. Die slaagt er namelijk wel in om de keerzijden van de vooruitgang onder de aandacht te

brengen. De wandelaar instigeert “een ‘tegencultuur’ die voortdurend attent maakt op hetgeen bedreigd wordt of verloren is”, schrijft hij. De vooruitgang is een boreling van de Verlichting, terwijl we voor een intelligente invulling ervan aangewezen zijn op de Romantiek. Daarom ook is de tegenwereld van de wandelaar (marginale cultuur) onherroepelijk verwant aan de wereld van de auto (dominante cultuur).

Het boek kan gezien worden als een sequel op *De val van Prometheus* (2010). In dat boek beschrijft Lemaire hoe de cultus van de vooruitgang metafysische proporties dreigt aan te nemen en de moderne vrijheid een religieus tintje lijkt te hebben verkregen, onaanraakbaar geworden is. Soms gaat Lemaire in *Met lichte tred* tegen de aandrang om hier komaf mee te maken in. Zo lijkt hij niet te geloven in de politieke betekenis van het wandelen (we denken hierbij aan de klimaatmarsen voor een betere toekomst) en schijnt hij te suggereren dat de wandelaar zich niet moet inlaten met de netelige, rumoerige wereld van de werkelijkheid: helaas kan de tegenwereld van de wandelaar de toets van de realiteit niet doorstaan.

Wel komt het boek op een moment waarop wandelen een universeel beeld lijkt op te roepen, dat steun vindt in het werk van andere belangrijke auteurs. Zo neemt Safranski in *Tijd* (2016) de bekoring van de gelijktijdigheid met alles en iedereen op de korrel en komt Harari in *21 lessen voor de 21ste eeuw* (2018) tot de slotsom dat de sociale media zich dringend moeten bezinnen op een businessmodel dat ruimte schept voor het lichaam en de zintuigen. Zo ook is er de eerste Nederlandstalige druk van Solnits klassieker *Wanderlust* (uit 2001) en beleeft het boek *Pelgrim zonder God* van de Nederlandse socioloog Herman Vuijsje (uit 1991), over de ‘massaindividualisering’ van de bedevaart naar Compostella, een herziene druk. Het opmerkelijkst is misschien wel de verwantschap van het boek met *Het seculiere experiment* (2019) van de Nederlandse criminoloog Hans Boutellier. Deze laatste speurt in zijn boek naar manieren waarop mensen onder ontkerkelijkte condities in verbinding kunnen komen met elkaar en met de wereld. In *Met lichte tred* wijst Lemaire erop dat dat niet kan zonder ook contact te houden met jezelf. Wandelen doe je dan ook per definitie alleen.

Maarten COLETTE (Brussel)